

a fordításokból többé-kevésbé megismeri ugyan Eliotot, de hogy megszereti-e: nem hiszem. Egy ismerősöm, kivel közöltem aggályomat, megkérdezte: mit lehet itt tenni? Tanuljon meg angolul mindenki?

Éz sem volna rossz megoldás; de akit csakugyan érdekel Mr. Eliot, az föltétlenül tanuljon meg.

És még egy gyanús körülmény. Eliot első magyar olvasója alighanem Babits volt. A Vas István-féle kötetbe Ungvári Tamás írt szép s hasznos tanulmányt; ő idézi Sárközi Györgyöt: hogy ti. Babits „ismerte az ismeretleneket is, a moderneket is, akik közül Eliot nevét emlegette mint a legnagyobbat“.

De nem fordított tőle.

(Utóirat.)

Thomas Stearns Eliot 1888-ban született; tanult a Harvardon, a Sorbonne-on, Németországban és Oxfordon; írásai 19 éves korától jelentek meg; angol, amerikai, német kitüntetésekkel kapott s Nobel-díjat 1948-ban. 1965-ben halt meg.

A mi Eliot-értékelésünket, azt hiszem, Szemlér Ferenc fogalmazta meg legszabatosabban a *Legszebb versek* előszavában (kiemelés tőlem):

„... L. G. Salinger, a cambridge-i egyetem angol lektora így fejezi be róla szóló tanulmányát: »Mérhetetlen sokkal tartozunk Eliotnak az angol költészet hatósugarának tágításáért. Mégis lehűt a költőhöz és korához kapcsolódó ama meg gondolás, hogy ily kiváló író oly sok erőt pazarolt a tagadásra...« De, mondja Szemlér: „a költő tagadó állásfoglalása sohasem az ember és emberiség, hanem mindig az embertelenség ellen szölt, s igazán nem ő tehet arról, ha világában az utóbbiból sokkal több akadt, mint az előbbiből“.

Nos hát: egyelőre ennyit a megjelenendő Eliot-kötet „beharangozására“.)

THOMAS STEARNS ELIOT

Sweeney Agonisztész

(Részletek egy arisztophaneszi melodrámból)

BEVEZETÉSÜL. Thomas Stearns Eliot (1888—1965), Nobel- és sok egyéb díjas amerikai születésű angol költő alább következő műve létrejöttének idején (1927) voltaképp drámai alkotásnak indult, ahogy alcíme is elárulja, de külsejéből is látszik. Mint ilyen, végül töredéknek maradt, költemény gyanánt azonban — eszmei és érzelmi töltései miatt — a szerző felvette összegyűjtött verseinek 1935-ös első kiadásába, s ott szerepel az 1962-es utolsóban is.

Eliot már írói kezdeteinél szerette volna megteremteni azt a széles hallgatósághoz szóló verses drámát, amely tudatosan szakítana a shakespeare-i hagyományokkal mind verselés, mind nyelvi eszközök, mind a kifejezésre váró gondolat tekintetében. A *Sweeney Agonistes* magán viseli ezeket a jegyeket: a köznapi beszéd fordulatait, a kuplé-betétek fölhasználását, az amerikai dzsessz visszhangjait, az életanyag szándékolt közvetlenségét. Főleg a szereplők személye árul el sokat:

Dusty és Doris, a két meg nem határozott foglalkozású hölgy, Sweeney, akiben esetleg Eliot több más versének hősét leljük föl, majd ez utóbbi barátai mind annak a századeleji amerikai életformának megjelenítői, amelyet a költő ábrázolni, illetve amelynek segélyével saját eszméit közölni óhajtott.

Mégsem a megszokott polgári színmű eszközeivel, hanem „egy arisztophaneszi melodráma” alakjában s annak külsőségeivel. A címekben használt „Agonisztész” (versenyző, küzdő) és „Agon” (verseny) is a görög-római zenei, drámai, gimnasztikai küzdelmekre (s egyben némi iróniával Milton *Samson Agonistes*-ére) utal. Megerősíti ezt az Aiszkhülosz *Oreszteiájának* középső darabjából, az *Aldozatvivők*ből (Kóéphoroi) első jelikeként vett két sor, amely itt Devecseri Gábor fordításában szerepel.

A jelmondatokat — akárcsak a címeket — Eliot mindig a mű szerves részének tekinti. Ezúttal is fel kell rájuk figyelnünk, ha az akár költeménynek, akár dráma-részletnek tekintett mű mélyére akarunk hatolni. Nem kétséges, hogy különösen Dusty, Doris és Sweeney viszonylatában az emberi sors, különösen a fenyegető vég alapvető kérdései visszhangzanak. Ezért is említi Oresztész a neki jól látható, de másoknak láthatatlan Ezinüszeket, akik mint anyagilkost szakadatlanul üldözni fogják. Keresztelő Szent János is azért kerül a darab élére, hogy a dolgok mulandóságára figyelmeztessen.

A művet minden töredék-volta ellenére két ízben is színre vitték (1933, 1935). Mégis, gondolom, inkább költeményként olvasható.

Szemlér Ferenc

ORESZTÉSZ: *Ti nem látjátok őket, csakhogy én igen: tovább zavarnak, vissza nem tart semmi sem.*

AISZKHÜLOSZ

Ezért a lelket nem bírhatja az isteni egyesülés, amíg csak le nem vetközte a teremtett dolgok vágját.

KERESZTELŐ SZENT JÁNOS

ELŐHANG-RÉSZLET

DUSTY. DORIS

DUSTY: *Pereirával mi van?*

DORIS: *Hát mi lenne velem?*

Nincs közöm hozzá.

DUSTY: *Közöd nincs, ugye?*

S ki fizeti a bért?

DORIS: *Ő fizeti a bért.*

DUSTY: *Van, ki nem ad, s van férfi, aki ad,*

Van, ki nem ad, tudod te magad.

DORIS: *Tiéd lehet Pereira.*

DUSTY: *És mi legyen velem?*

DORIS: *Pereira nem úriember:*

Nem bízom benne!

DUSTY: *Helyes, nincs ebben új.*

Nem is új, ha nem lehet bízni benne,

S ha nem lehet bízni benne —

Nos, ki tudja, egyszer mibe nyúl.

DORIS: *Meg sem éri, hogy törődjünk vele.*

DUSTY: *Sam viszont tetőtől talpig úr.*

DORIS: *Tetszik nekem Sam.*

DUSTY: *Nekem tetszik Sam.*

Sam jó pofa.

S hozzá kedves fiú.

DORIS: *Bizony kedves fiú.*
 Ismertem még egy ilyent valaha.
 Ahogy az mulattatott minket!

DUSTY: *Sam is mulattat minket:*
 Sam kiváló.

DORIS: *De Pereira nem érdekes.*
 Nem kell Pereira.

DUSTY: *És akkor mit akarsz?*

TELEFON: *Csingilingi,*
Csingilingi.

DUSTY: *Ez Pereira.*

DORIS: *Igen, ez Pereira.*

DUSTY: *Nos hát mit akarsz?*

TELEFON: *Csingilingi,*
Csingilingi.

DUSTY: *Ez Pereira.*

DORIS: *Miért nem vetsz véget e szörnyű zajnak?*
 Vedd föl a kagylót.

DUSTY: *Mit mondjak?*

DORIS: *Ami tetszik. Azt, hogy beteg vagyok,*
A lépcsőn kitért a bokám,
Kigyúlt a ház.

DUSTY: *Halló, halló, ki az?*
Igen, itt Miss Dorrance lakása —
Ó, Pereira úr, maga az? Hogy van?
Ó, úgy sajnálom. Nagyon sajnálom,
De Doris szörnyű náthával jött haza,
Nem, épp csak nátha,
Ó, azt hiszem, csak egy nátha,
Igen, remélem, csakugyan az —
Remélem, nem kell orvost hívnunk,
Doris utálja az orvosokat,
Azt mondja, hétfőn felhívja magát,
Reméli, hétfőre jobban is lesz,
Bocsásson meg, most leteszem a kagylót,
Doris mustáros lábfürdőt vesz,
Mondom, mustáros vizet készítek neki,
Értem, hétfőn ön ismét felhív.
Megmondom neki. A viüszontlátásra
Ó, persze, öntől volt nagyon kedves.
Áh-h-h.

DORIS: *Most kivelem ma estére a kártyát.*
 Képzeld, mi az első.

DUSTY: *Az első. Melyik?*

DORIS: *A Treff Király.*

DUSTY: *Ez Pereira.*

DORIS: *Lehet, hogy Sweeney.*

DUSTY: *Pedig Pereira.*

DORIS: *Épp így Sweeney is lehet.*

DUSTY: *Akárhogy is, roppant fura.*

DORIS: Ez meg a káró négyes. Mit jelenti?

DUSTY (olvassa): „Kis pénzösszeg vagy viselő

Ruha ajándékul, vagy vendégség.“

DORIS: Itt a hármás. Ez mit jelent?

DUSTY: „Hír távol barátról“. — Pereira!

DORIS: A Kőr Dáma! — Porterné!

DUSTY: Vagy talán te.

DORIS: Vagy talán te.

Szív vagyunk mind. Sosem tudhatjuk.

Attól függ, utána mi jön.

És erre nem akárki képes.

DUSTY: Tudom, neked van érzéked ehhez.

Most mi jön?

DORIS: Most mi jön. A hatos.

DUSTY: „Civakodás. Elhidegülés. Szakítás
barátok közt.“

DORIS: Ez itt a pikk kettes.

DUSTY: A pikk kettes!

EZ A KOPORSÓ!!

DORIS: EZ A KOPORSÓ?

Istenatyám, most mit tegyek?

S éppen a vendégség előtt!

DUSTY: Nem okvetlen a tiéd, tán egy ismerősé.

DORIS: Nem. Az enyém. Biztosan az enyém.

Egész éjjel menyegzőt álmodtam.

Istenatyám, most mit tegyek.

Nem is húzok már több lapot,

Te próbálj, most szerencsét. Most te húzz.

Ez a varázst tán megtöri. Te húzz most.

DUSTY: A Pikk Alsó.

DORIS: Ez Snow lesz.

DUSTY: Vagy talán Swarts.

DORIS: Vagy talán Snow.

DUSTY: De muris, hogy én figurás lapot húztam. —

DORIS: Sokat tesz, ahogy felveszed a kártyát.

DUSTY: Nagyon sokat, ahogyan megfogod.

DORIS: Semmit a világon nem mondanak olykor.

DUSTY: Tudni kell, hogy mire akarunk választ.

DORIS: Tudni kell, hogy mit akarunk tudni.

DUSTY: Fölösleges túl sokat kérdeni.

DORIS: Egynél több kérdés fölösleges is.

DUSTY: Néha semmire sem jök.

DORIS: A koporsóról szeretnék többet tudni.

DUSTY: Nahát ilyet! Űgye, mit mondtam?

Hogy én mindig figurás lapot húzok!

A Kőr Alsó!

(Füttyszó az ablak alatt)

Soha ilyet!

Milyen véletlen! Fura ügy a kártya!

(Újabb fütty)

DORIS: Ez Sam?

DUSTY: Persze, hogy Sam.

DORIS: Persze, a Kőr Alsó az Sam!

DUSTY (kihajol): Halló, Sam!

WAUCHOPE: Halló, szívem.

Hányan vannak odafönt?

DUSTY: Senki sincs idefönt.

Hányan vannak odalent?

WAUCHOPE: Itt négyen vagyunk.

Csak a kocsi viszem a sarokig,

S fönt leszünk máris.

DUSTY: Persze. Jöjjenek föl.

DORIS: A koporsóról szeretnék többet tudni.

KOP KOP KOP

KOP KOP KOP

KOP

KOP

KOP

DORIS. DUSTY. WAUCHOPE. HORSFALL. KLIPSTEIN.

KRUMPACKER.

WAUCHOPE: Halló, Doris! Halló, Dusty! Hogy vannak?

Lányok, maguk ismerik Horsfall kapitányt —

S bemutatnók két jóbarátunkat is,

Amerikai urak üzleti úton.

Ez Klipstein úr. Ez Krumpacker úr.

KLIPSTEIN: Nagyon örvendek.

KRUMPACKER: Nagyon örvendek.

KLIPSTEIN: Örvendek, hogy megismerkedhetünk.

KRUMPACKER: Ismeretségük nagy öröm nekünk.

KLIPSTEIN: Sam — vagyis Garázda Sam Wauchope.

KRUMPACKER: A Kanadai Expedíciós Hadtestből.

KLIPSTEIN: Garázda sokat mesélt magukról.

KRUMPACKER: A háborút együtt csináltuk végig

Klip és én, s a Főnök és Sam.

KLIPSTEIN: Megtettük a magunkét, ahogy mondják,

Kergettük a németet, tudhatja bárki.

KRUMPACKER: No, és a póker-játszma, mi, Sam?

Bordeaux-ban az a póker-játszma, mi?

Miss Dorrance, rá kell öt vennie,

Hogy elmesélje azt a bordeaux-i pókert.

DUSTY: Ismeri jól Londont, Krumpacker úr?

KLIPSTEIN: Nem, itt még nem jártunk.

KRUMPACKER: Az este botlottunk be ide először.

KLIPSTEIN: S bizonyos, hogy nem is utoljára.

DORIS: Tetszik önnek London, Klipstein úr?

KRUMPACKER: Hogy tetszik-e nekünk? Hogy tetszik-e?

Tetszik-e nekünk London? No, Klip?

KLIPSTEIN: Kedves — izé — kisasszony, London fölséges.

Igen szeretjük Londont.

KRUMPACKER: Nagyon beleváló.

DUSTY: Akkor miért nem költöznek át ide?

KLIPSTEIN: Hát nem, kedves — izé — kisasszony, ön félreért

(Félek, nem értettem jól a nevét,
De azért ismeretsége roppant megtisztelő) —
London kissé túl kedélyes nekünk,
Igen, némileg túl kedélyes.

KRUMPACKER: Igen, London túl kedélyes nekünk.

Ezzel nem mondtam sértőt, ne higgye —
De az iramot nem bírnök, gondolom.
Ehhez mit szólsz, Klip?

KLIPSTEIN: Jól beszélsz, Krum.

London fölséges, London belevaló hely,
London pompás egy látogatás erejéig —

KRUMPACKER: Főleg, ha egy valódi eleven angol,

Mint Sam is, kerül vezetőnek.
Sam persze itthon van Londonban
S megígérte, hogy vezetőnkül szegődik.

RÉSZLET EGY VERSENYMŰBŐL

SWEENEY. WAUCHOPE. HORSFALL. KLIPSTEIN.

KRUMPACKER. SWART'S. SNOW. DORIS. DUSTY.

SWEENEY: Majd elviszem

Az emberevők szigetére.

DORIS: Maga lesz az emberevő!

SWEENEY: S a hittérítő maga!

Az én ötvenkilós kis hittérítőm!
Felfalom önt. Én leszek az emberevő.

DORIS: Elvisz tehát? Emberevők szigetére?

SWEENEY: Én leszek az emberevő.

DORIS: A hittérítő meg én.

Hívóm maga legyen!

SWEENEY: Maga pedig pecsenyém!

Hogy kedvvel egyem

Kis omlós fehér hittérítő pecsenyém.

DORIS: Csak nem enne meg!

SWEENEY: De meg én!

Mint finom, omlós, fehér, kicsi, puha és

Ízes, zamatos hittérítő-pecsenyém.

Nézze: ez a tojás,

Olyan ez a tojás,

Mint a krokodíl-szigeti élet.

Ott nincs telefon,

Ott nincs gramofon,

Ott kocsi sincs,

Sem kétüléses, sem hatos,

Se Citroën, se Rolls-Royce,

Ennivaló sincs, csak a fán a gyümölcs,

Látnivaló sincs, csak egy pálma emitt

S a tenger amott,

Hallani való is csak a hab zizegése.

Semmi, mindössze: három dolog.

DORIS: Milyen dolog?

SWEENEY: A szülés, párosodás, halál.

Ez az egész, az egész, az egész,

Szülés, párosodás halál.

DORIS: Elunnam magam.

SWEENEY: Elunná magát.

Szülés, párosodás, halál.

Ennyi a tény a dolgok gyökerénél:

Szülés, párosodás, halál.

Megszülettem, s ez egyszer elég,

Maga nem tudja, de tudom én,

Hogy egyszer elég.

WAUCHOPE ÉS HORSFALL ÉNEKE.

SWARTS MINT TAMBO. SNOW MINT CSONTVÁZ.

Ott hol a bambusz
Bambusz bambusz
Ott hol a bambusz nő
Ketten is élnek
Egy is élélhet
Hárman is úgy mint ő
Ott hol a bam
Ott hol a busz
Ott hol a bambusz nő

Kenyérfa virít
Pingvin sikít
Tenger zsi bongva fő
Ott hol a bam
Ott hol a busz
Ott hol a bambusz nő

A pálma tövén
Gauguin lányok övén
Banán-lomb keszkenő
Ott hol a bam
Ott hol a busz
Ott hol a bambusz nő

Cicázni velem erdőben a vágy
Téged mondd hol vesz elő
Hol a kenyérfa banán nyit a pálma
Vagy hol a bambusz nő?
Nekem bármilyen öreg fa
S vén erdő megfelelő
Úgy szeretem az öreg szigeten
Ott hol csupa

Remek a pofa
S koráll-szirt tengere fő.

DORIS: Nem izlik a tojás; sosem izlett a tojás,
Nem jó az élet a krokodil-szigeten.

KLIPSTEIN ÉS KRUMPACKER DALA SNOW ÉS SWARTS MINT FÖNT.

Kicsi szigeti lány
Kicsi szigeti lány
Megtelepszem veled itt
A gond nem nyugtalanít
Nem utazunk nem jár vonat
Nem futunk zivatar miatt
Csupán mályvát kötünk csokorba
Nem egy perc jut rá de sok óra
Nem óra év is jutná sorra

diminuendo } S a virradat
S az alkonyat
S a délidő
S az éj
Hajnal
Az est
A dél
Az éj

DORIS: Ez az élet nem élet,
Ebbe én belehalok.

SWEENEY: Épp ez az élet. Aminő

DORIS: Milyen ő?

Mi is az élet?

SWEENEY: Az élet a halál.
Valaki egyszer kicsinált egy lányt —

DORIS: Sweeney úr, ne mondja tovább,
Kártyát vetettem épp az előbb
És a koporsót húztam.

SWARTS: Ön húzta a koporsót?

DORIS: Igen, utolsónak a KOPORSÓT.
Ily társalgásra semmi kedvem,
Borzasztót kockáztat a nő.

SNOW: Sweeney úr hadd mondja tovább.
Uram, érdekel a meséje.

SWEENEY: Valaki egyszer kicsinált egy lányt,
Akárki kicsinálhat egy lányt,
Életében egyszer akárki
Muszájból, kedvből kicsinálhat egy lányt.
A fürdőkádba rakta őt,
Lysollal öntötte le őt.

SWARTS: Az ilyen fickót elkapják végül.

SNOW: Mégsem kapják el mindet végül.
Nem erre mutat az Epsom Heath-i csontváz?
A lapokban láttam,
A lapokban látták,
Mégsem kapják el mindet végül.

DORIS: Borzasztót kockáztat a nő.

SNOW: Sweeney úr hadd mondja tovább.

SWEENEY: Ezt nem kapták el végül.
De ez egy más történet.
Senkise ment el
És vissza se tért,
Ő bevette a tejet, s kifizette a bért.

SWARTS: És mit csinált?
Végül is mit csinált?

SWEENEY: Hogy mit csinált! Hogy mit csinált?
Ez nem talál ide.
Élőről mondják, hogy mit csinál.
Ő fölkeresett néha engem,
S inni adtam, hogy jobb kedve legyen.

DORIS: Hogy jobb kedve legyen?

DUSTY: Hogy jobb kedve legyen?

SWEENEY: Ez ismét nem talál ide.
De szó kellett, hogy beszéljek maguknak.
De mit is akartam mondani!
Nem tudta, vajon ő él-e, és
halott-e a lány,
Nem tudta, vajon él-e a lány,
és ő a halott.
Nem tudta, vajon mindketten élnek-e,
vagy tán halottak.
Ha ő él, akkor a tejes nem él,
s a bér-beszedő sem él,

S ha mindkettő él, akkor ő a halott.

Nem is volt semmi kapocs,

Mert is volt semmi kapocs,

Mert ha magadra maradsz,

Magad mint ahogy ő maradt,

Ez sem vagy már, sem az,

Jöllehet ez sem talál,

Halál és élet, élet s halál,

A halál élet, az élet halál,

Szó kell, ha beszélek maguknak,

Akár értik, akár nem értik,

Mіндеgy nekem s mindegy maguknak,

Ami muszáj, azt csináljuk csak,

Megülünk itt s iszunk nagyot,

Megülünk s elfújuk dalunkat,

Elidőzünk s majd elmegyünk,

S valaki fizeti a bért.

DORIS:

Tudom, kécsoda.

SWEENEY: De az mindegy nekem s mindegy maguknak.

**TELJES KAR: WAUCHOPE, HORSFALL, KLIPSTEIN,
KRUMPACKER**

Ha magad vagy, s az éjnek nincsen nesze sem, és
rettegve riadsz föl csuromvizesen,

Ha magad vagy az ágyban sok párna között, és
kábán riadsz föl, mint a főbeütött,

Le a lelkedig ás a lidércnyomás, és
száz furcsa dolog veled szembehuhog.

Hú, hú, hú,

Azt álmodod, reggeli hét lesz, te megébredsz,
minden csupa gőz, víz, és csupa köd,

Várod: mi kopog, milyen kulcs csikorog,
mert várod a hóhért, érted aki jött

És élő vagy talán,

És halott vagy talán,

Hú, ha, ha

Hú, ha, ha

Hú

Hú

Hú

KOP KOP KOP

KOP KOP KOP

KOP

KOP

KOP

Szemlér Ferenc fordítása